

STANISŁAW MADEJA CSSR

GLÓWNE LINIE TEOLOGICZNE DYREKTORIUM O POBOŻNOŚCI LUDOWEJ I LITURGII

WSTĘP

*Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*¹, opracowane przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, po otrzymaniu przez Ojca Świętego Jana Pawła II, 14 grudnia 2001 r. zgody na publikację, zostało ogłoszone dekretem, 17 grudnia 2001 r.². Wyraża ono troskę o harmonijną zgodność między liturgią a pobożnością ludową. Przypomina jej zasady i podaje praktyczne wskazania w celu owocnego zastosowania ich w Kościołach lokalnych zgodnie z tradycjami miejscowymi³. Została również przypomniana zasada, że ocena i kierowanie zarówno życiem liturgicznym wiernych, jak również troska o właściwy kształt pobożności ludowej należy do biskupa⁴.

Dyrektorium przytacza fragment *Przesłania* Ojca Świętego Jana Pawła II na Sesji Plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny sakramentów z 21 września 2001 r.⁵, zawiera także *Wprowadzenie* (nr 1–21) oraz dwie zasadnicze części. Pierwsza, zatytułowana: *Wnioski wynikające z historii, nauczania Kościoła i teologii*, jest złożona z trzech rozdziałów: I – *Liturgia i pobożność ludowa w świetle historii* (nr 22–59); II – *Liturgia i pobożność ludowa w nauczaniu Kościoła* (nr 60–75); III – *Teologiczne zasady oceny i odnowy pobożności ludowej* (nr 76–92). Część druga, zatytułowana: *Wskazania dotyczące zgodności pobożności ludowej*

¹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003, (dalej – DPLiL). Na temat nowego *Dyrektorium* Katedra Teologii Praktycznej i Ekumenizmu w Olsztynie zorganizowała konferencję naukową, 30–31 marca 2003 r., której owocem jest publikacja: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 2003.

² DPLiL, s. 11–12.

³ Tamże.

⁴ Tamże, nr 1, 21.

⁵ Tamże, s. 7–9.

z *liturgią*, składa się ze wstępu (nr 93) oraz pięć kolejnych rozdziałów: IV – *Rok liturgiczny i pobożność ludowa* (nr 94–182); V – *Cześć oddawana Matce Bożej* (nr 183–207); VI – *Kult świętych i błogosławionych* (nr 208–247); VII – *Modlitwy wstawiennicze za zmarłych* (nr 248–260); VIII – *Sanktuaria i pielgrzymki* (nr 261–287). W *Dodatk*u zamieszczono indeksy: biblijny, w którym wskazano odniesienia *Dyrektorium* do Biblii, następnie indeks imion osób i nazw własnych miejsc oraz indeks rzeczowy.

Dyrektorium stanowi ważny dokument odnowy soborowej. Zamyka w pewnym sensie historyczny problem tzw. dualizmu kultycznego i podaje zasady właściwego kształtowania życia kultycznego we wspólnocie Kościoła. Przedstawienie tych zasad stanowi przedmiot obecnego rozważania. By jednak te zasady ukazały się w pełnym świetle, przedstawiona zostanie perspektywa historyczna zagadnienia, obecna również w samym *Dyrektorium*. W II części zostaną przedstawione kryteria odnowy pobożności ludowych.

POBOŻNOŚĆ LUDOWA W KONTEKŚCIE HISTORII

Liturgia i pobożność ludowa na przestrzeni wieków, w różny sposób wyrażały religijną wrażliwość człowieka. Historia uczy, że w Kościele od początku istniały różne formy pobożności ludowej, które jako bardziej czytelne dla ludzi, często zastępowały celebracje liturgiczne⁶. Pobożność ta rozwijała się zazwyczaj w kontekście oficjalnej liturgii i stanowiła jej przygotowanie, przedłużenie, rozwinięcie i pogłębienie⁷. Z jednej strony czerpała ona swoją inspirację z liturgii, z drugiej wyrażała wrażliwość względem uniwersalnego doświadczenia religijnego, charakterystycznego dla ducha i kultury danego narodu. Bogactwo form zewnętrznych tej pobożności na przestrzeni dziejów wskazuje, że wyrastały one z określonych potrzeb duchowych i wrażliwości ludzi wobec zbawienia ofiarowanego im przez Pana Boga. Kościół od początku umiejętnie włączał te indywidualne i domowe formy wyrazu pobożności do celebracji Bożych misterii, w ten sposób, by nie przeciwstawiały się sobie ani pojęciowo, ani duszpastersko, ale harmonijnie wspomagały się⁸.

Na etapie kształtowania się wielu rodzin liturgicznych w sposób bardzo naturalny dokonywał się proces asymilacji różnorodnych form kultycznych do liturgii Kościoła. Pochodziły one często ze świata religii naturalnych, a przyjmowane przez władze kościelne pozwalały dodatkowo wyrazić odczucia jedyne go misterium kultu chrześcijańskiego. Nowe impulsy relacji między liturgią a pobożnością ludową wniósł papież Grzegorz Wielki (590–604), który wydał „mądre dyrektywy, by na-

⁶ Tamże, nr 11.

⁷ J. Kopeć, *Liturgia i pobożność ludowa w świetle historii*, w: *Liturgia i pobożność...*, s. 25.

⁸ DPLiL, nr 23.

wracające się nowe narody ku światłu Ewangelii nie traciły nic ze swoich tradycji kulturowych, ale ubogacały prawnie uznane zewnętrzne wyrazy kultyczne⁹.

W epoce średniowiecza, chociaż w różny sposób na wschodzie i zachodzie, zaznacza się i ustala pewien „dualizm celebracyjny”; liturgia sprawowana była w oficjalnym języku łacińskim, a pobożność ludowa w języku narodowym¹⁰. Wzajemne relacje między tymi formami kultu były kształtowane przez różne ruchy i stowarzyszenia, które rozwijały nowe elementy pobożności, zgodnie ze swym stylem i charyzmatem. Chociaż nie można wykluczyć w dalszym ciągu liturgicznej inspiracji tych praktyk pobożnych, podobnie jak to było w starożytności, to jednak w średniowieczu przeważało zjawisko pewnego podziału (dualizmu) między liturgią a pobożnością ludową. Wśród przyczyn, które spowodowały ten dualizm, *Dyrektorium* wymienia następujące:

- rozumienie liturgii jako kompetencji wyłącznie kleru, a wierni są tylko biernymi widzami;
- wyraźne rozróżnienie ról, jakie mają do spełnienia duchowni, zakonnicy i świeccy, co doprowadziło do powstawania różnych form i stylów modlitwy;
- wyraźny podział i podkreślenie poszczególnych aspektów jedynego misterium Chrystusa, to przyczyniło się do niejasnego rozumienia Paschy i mnożenia form celebracyjnych o charakterze ludowym;
- słaba znajomość Pisma Świętego u ludzi świeckich, duchownych i zakonników, co pozbawiało ich koniecznego klucza do właściwego rozumienia struktury liturgii i jej symbolicznego języka;
- rozpowszechnianie się literatury apokryficznej, bogatej w opowiadania o cudach i wydarzeniach anegdotycznych;
- rzadkie głoszenie kazań, zanik kazań mistagogicznych, niewystarczająca formacja katechetyczna;
- tendencja do alegoryzmu, który pozbawiał wiernych właściwego rozumienia prawdziwej natury liturgii;
- sięganie po formy i struktury pobożności ludowej jako nieświadoma rekompensata za liturgię, która stała się dla ludu niezrozumiała i daleka¹¹.

W ten sposób od średniowiecza zaznacza się rozwój nabożeństw ludowych, a nawet pewne odchodzenie od liturgii, które w rzeczywistości przysłoniły celebracje obchodów Chrystusa na korzyść kultu świętych i drugorzędnych form pobożności¹².

⁹ Tamże, nr 27.

¹⁰ Tamże, nr 28–33.

¹¹ Tamże, nr 30.

¹² Por. J. Stefański, *Miejsce i rola Pia exercitia w służbie Bożej*, STV 24 (1986) nr 2, 145–170; J. Kopeć, dz.cyt., s. 32.

Podobne tendencje utrzymają się również w epoce nowożytnej¹³. Potrydenc-ka liturgia nie stawiała problemu inkulturacji, by nie doprowadzić do negatywnych konsekwencji w dziedzinie wiary, a pobożność ludowa, narażona na niebezpieczeństwo synkretyzmu religijnego, stawiała się stopniowo coraz bardziej samodzielna i dojrzała¹⁴. Liturgia weszła w tym okresie w całkowitą jednolitość i stagnację, a pobożność ludowa przeżywała dalszy rozwój. Nad doktrynalną poprawnością sprawowanego kultu zaczęła czuwać Kongregacja Rytów¹⁵. Ewangelizacja, za sprawą misjonarzy, dokonywała się na nowych kontynentach nie tylko przez przepowiadanie Słowa Bożego i sprawowanie sakramentów, ale również przez różnorodne praktyki pobożne. To właśnie one często służyły doktrynalnemu przekazowi wiary i obronie jej czystości¹⁶. Stąd w tym okresie wzajemne relacje między liturgią a pobożnością ludową wyrażały się nie tylko we wzajemnym przeciwstawianiu się, ale również nakładaniu się, co w praktyce duszpasterskiej prowadziło do podkreślania pobożności i stawiania jej nad liturgią¹⁷. W ten sposób istniejący dualizm z czasów średniowiecza pogłębiał się jeszcze bardziej.

Po przewyciężeniu zniszczenia religijnego wywołanego przez rewolucję francuską obserwuje się w XIX wieku ożywienie życia duchowego, którego znakiem jest również odrodzenie liturgii¹⁸. Odrodzenie to promowane przez ruch liturgiczny zmierzało do postawienia liturgii w centrum kultu Kościoła, w którym uczestniczy cały Lud Boży. Na początku XX wieku inspirację przybliżenia liturgii wiernym sformułował papież Pius X, który głosił, że nabycie „prawdziwego ducha chrześcijańskiego” zakłada sięgnięcie do „najpierwszego i niezbędnego źródła, jakie stanowi czynny współludział w najświętszych tajemnicach oraz modłach publicznych i uroczystych Kościoła”¹⁹. Dalszym przewodnikiem ruchu liturgicznego, dzięki encyklice *Mediator Dei*, stał się Pius XII, który wytyczał relacje między liturgią a pobożnością ludową²⁰. Jednak dopiero Sobór Watykański II w Konstytucji o *Liturgii świętej* akcentował bezdyskusyjny prymat świętej liturgii i podporządkowanie jej wszystkich pobożności ludowych, nie pomniejszając ich wartości (KL 7, 10, 13). W świetle tych wskazań liturgia i pobożność ludowa winny istnieć w harmonijnej relacji, przy czym nie można zapominać o pierwszeństwie liturgii oraz o tym, że pobożność ludowa jest jej podporządkowana i ma do niej prowadzić (KL 13)²¹.

¹³ DPLiL, nr 34–43.

¹⁴ Tamże, nr 43.

¹⁵ Założona w 1588 r.

¹⁶ J. Kopeć, dz.cyt., s. 33.

¹⁷ DPLiL, nr 41, 45.

¹⁸ J. Kopeć, dz.cyt., s. 35.

¹⁹ Motu proprio *Tra le sollecitudini*, z 22 listopada 1903 r., cytowane w: DPLiL, nr 46.

²⁰ DPLiL, nr 46.

²¹ Tamże, nr 50.

Właściwe relacje między tymi dwoma formami kultu, jak wskazuje historia, zostały zachwiane, z powodu malejącej wśród wiernych świadomości podstawowych wartości liturgii. *Dyrektorium* wymienia następujące tego przyczyny:

- słaba świadomość znaczenia Paschy i jej centralnego miejsca w historii zbawienia, dlatego wierni, nie licząc się z „hierarchią prawd wiary”, kierowali swoją pobożność na inne zbawcze wydarzenia z życia Chrystusa, Matki Bożej, aniołów i świętych;
- słaba świadomość wspólnego kapłaństwa, która sprawiła, że wierni oddawali się praktyce nabożeństw, w których czuli się bardziej aktywnymi uczestnikami;
- słaba znajomość języka liturgii, znaków, symboli i gestów obrzędowych, powodowała utratę rozumienia przez wiernych znacznej części celebracji liturgicznej, co z kolei sprawiło u nich wrażenie, że są obcy w sprawowaniu liturgii i dlatego chętniej wybierali nabożeństwa odpowiadające ich potrzebom i konkretnym sytuacjom ich codziennego życia²².

Z perspektywy historycznej wzajemnych relacji między liturgią i pobożnością ludową należy wyciągnąć wnioski i naukę. Czyni to właśnie *Dyrektorium*, przypomina zasady właściwej odnowy pobożności ludowych i liturgii oraz podaje odpowiednie wskazania.

KRYTERIA ODNOWY POBOŻNOŚCI LUDOWYCH

Już dekret zatwierdzający *Dyrektorium*, jak to zostało zaznaczone we wstępie, przypomina, że jego celem nie jest ustalanie nowych norm, ale przypomnienie teologicznych zasad i dyscypliny Kościoła, według których należy kształtować ducha pobożności ludowej²³. Nie odnosi się on również do całości praktyk pobożnych w Kościele łacińskim, ale pozostawia decyzje władzy Kościołów lokalnych i biskupowi miejsca²⁴. *Dyrektorium* doprecyzowuje jednolitą terminologię dotyczącą różnych form kultu poza liturgią, a następnie przypomina zasady rozwoju pobożności ludowej podawane już przez Stolicę Apostolską przy różnych okazjach.

Terminologia

1. **Nabożeństwo.** *Dyrektorium* określa tym terminem „publiczne lub prywatne formy pobożności chrześcijańskiej, które chociaż nie są częścią liturgii, to jed-

²² Tamże, nr 48.

²³ DPLiL, Dekret, s. 11; por. Cz. Krakowiak, *Idee przewodnie Wstępu do Dyrektorium o pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność...*, s. 11–24; B. Nadolski, *Teologiczne zasady odnowy pobożności ludowej*, w: tamże, s. 39–47.

²⁴ DPLiL, nr 21.

nak zgadzają się z nią, respektując jej ducha, normy i rytm”²⁵. Nabożeństwa winny więc czerpać inspirację z liturgii i do niej prowadzić, mają one bowiem zawsze odniesienie do Objawienia Bożego i nauki Kościoła. Winny być zgodne z prawem i przepisami Kościoła (Stolicy Apostolskiej lub biskupów) i odprawiane zgodnie ze zwyczajami i księgami prawnie zatwierdzonymi²⁶.

2. Praktyki pobożne. Są to zewnętrzne formy pobożności wywodzące się z wewnętrznej postawy wiary jako wyrazu szczególnej łączności z Osobami Bożskimi lub świętymi²⁷ (nawiedzenie miejsc świętych, noszenie medalików, stroje, zwyczaje).

3. Pobożność ludowa. Oznacza różne przejawy kultu prywatnego i wspólnotowego, wynikające z wiary chrześcijańskiej, wyrażane jednak nie na sposób liturgii, ale według ducha poszczególnych narodów i ich kultury²⁸. Dyrektorium, za Janem Pawłem II, zalicza je do „prawdziwych skarbów Ludu Bożego”, dzięki któremu ludzie wyrażają swoją wiarę i pragnienie Boga²⁹.

4. Religijność ludowa. Odnosi się do uniwersalnego doświadczenia religijnego, obecnego w każdym człowieku i kulturze narodu³⁰. Nie jest ona ściśle związana z objawieniem chrześcijańskim, chociaż może z nim harmonijnie współistnieć, tworząc podstawy tzw. „katolicyzmu ludowego”. Religijność ludowa łączy elementy pochodzące z religijnego sensu życia, z własnej kultury danego narodu oraz objawienia chrześcijańskiego.

Nauczanie Kościoła o pobożności ludowej

Relacje między liturgią a różnymi praktykami pobożności wiernych od czasu Soboru Watykańskiego II zajmowały ważne miejsce. Już Konstytucja o *Liturgii świętej* wskazywała na konieczność poszukiwania harmonijnej relacji między tymi dwiema formami pobożności³¹. Należy te nabożeństwa tak uporządkować, aby były zgodne ze świętą liturgią, z niej niejako wypływały i do niej wiernych prowadziły. Liturgia bowiem ze swej natury znacznie je przewyższa.

Eucharisticum Mysterium instrukcja Kongregacji Obrzędów z 25 maja 1967 r., podejmuje sprawę „pobożnych i świętych nabożeństw eucharystycznych” poza sprawowaniem liturgii³².

²⁵ Tamże, nr 7.

²⁶ Por. KL nr 13.

²⁷ DPLiL, nr 8.

²⁸ Tamże, nr 9.

²⁹ Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, nr 45.

³⁰ Tamże, nr 10.

³¹ KL, 13; por. H. Sobeczko, *Relacja między pobożnością ludową i liturgią*, w: *Liturgia i pobożność...*, s. 48–61.

³² EM, 58–67.

Adhortacja apostolska Pawła VI, *O należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny* z 2 lutego 1974 r., podejmuje dzieło odnowy kultu maryjnego i podaje podstawowe zasady tej odnowy³³. Wskazuje również na błędne rozumienie tego kultu.

Adhortacja apostolska Pawła VI, *O ewangelizacji w świecie współczesnym* z 8 grudnia 1975 r., mówi również o „religijności ludowej”, która nie może być zaniedbana³⁴. Chociaż narażona jest na niebezpieczeństwa, domaga się ewangelizacji, nosi bowiem ona w sobie „głód Boga”. Należy otworzyć się na zrozumienie jej wewnętrznej złożoności i odkrycie niesfałszowanych wartości. W ten sposób może przyczyniać się do tego, że ludowe rzesze spotkają rzeczywiście Boga w Jezusie Chrystusie.

Adhortacja apostolska Jana Pawła II, *O katechizacji w naszych czasach* z 16 października 1979 r., domaga się włączenia w katechizację ludowych form pobożności³⁵. Lud wierny w wielu stronach praktykuje ją ze wzruszającą żarliwością i czystą intencją, chociaż wymaga ona oczyszczenia, a nawet sprostowania pod wielu względami.

Adhortacja apostolska Jana Pawła II, *O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* z 22 listopada 1981 r., mówi o uczestnictwie rodziny w życiu i misji Kościoła³⁶. Wyraża się ono nie tylko w życiu liturgicznym, ale również w innych licznych praktykach, które Kościół ze szczególną troską i naciśkiem poleca.

List apostolski, Jana Pawła II, *W 25. rocznicę ogłoszenia Konstytucji Soborowej* z 4 grudnia 1988 r., wskazując na przyszłość odnowy liturgicznej, podejmuje zagadnienie pobożności ludowej³⁷. Należy koniecznie zwrócić uwagę na jej stosunek do życia liturgicznego. Są one pożądane i godne polecenia, pod warunkiem że nie będą zastępowały ani nie będą mieszane z nabożeństwami liturgicznymi.

Katechizm Kościoła katolickiego z 1992 r., w czwartym rozdziale drugiej części *Inne celebracje liturgiczne*, mówi o religijności ludowej jako o kontynuacji życia liturgicznego Kościoła³⁸. Należy ją uporządkować, oczyszczać i kierować do głębszego poznawania misterium Chrystusa.

IV Instrukcja Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *O liturgii rzymskiej i inkulturacji* z 25 stycznia 1994 r. podejmuje problematykę pobożności ludowej zgodnie z postanowieniem KL i VQA³⁹.

Dyrektorium ogólne o katechizacji, Kongregacji ds. Duchowieństwa z 15 sierpnia 1997 r., podejmuje problem katechizacji w relacji do pobożności lu-

³³ MC, 24–58.

³⁴ EN, 48.

³⁵ CT, 54.

³⁶ FC, 49–64.

³⁷ VQA, 18.

³⁸ KKK, 1674–1676, 1679.

³⁹ VL, 45.

dowej⁴⁰. Katecheza ta winna otworzyć się na zrozumienie wewnętrznych wymiarów religijności ludowej, odkryć jej bezsporne wartości i okazać jej pomoc w celu uniknięcia ryzyka fanatyzmu, zabobonu, synkretyzmu i ignorancji religijnej.

Zasady rozwoju pobożności ludowych

Przedstawienie poszczególnych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła potwierdza stopniowy rozwój zasad i wskazań co do pobożności ludowych, które zostały ostatecznie w *Dyrektorium* przypomniane i usystematyzowane. Wśród nich można wymienić 10 takich zasad:

1. Zasada liturgiczna. Pobożność ludowa winna być podporządkowana liturgii. Chociaż liturgia jest w najwyższym stopniu czynnością świętą, ze względu na działanie Chrystusa-Kapłana i Jego Ciała, czyli Kościoła, to jednak nie wyczerpuje ona całej działalności Kościoła⁴¹. Liturgia i pobożność ludowa są różnymi formami realizacji kapłaństwa wiernych, które włącza Lud Boży w zbawcze działanie Chrystusa⁴². Pobożność ta, uznając pierwszeństwo i nadrzędność liturgii, nie powinna być więc pomniejszana ani marginalizowana ale na niej kształtowana i do niej prowadząca. Winno się unikać nakładania na siebie tych dwóch rzeczywistości. Chociaż pobożność ludowa nie jest obowiązkowa, to jednak może prowadzić niejednokrotnie do pogłębienia życia chrześcijańskiego.

2. Zasada oceny i odnowy. Pobożność ludowa winna być właściwie oceniana i ukierunkowywana na misterium chrześcijańskie⁴³. Miarą i kryterium tej odnowy jest Ewangelia. Odnowa ta winna kierować się zmysłem pedagogicznym, ze zwróceniem uwagi na miejsca i okoliczności. Wtedy pobożność ta będzie stopniowo uwalniać się od braków, a nabywać jasnego oblicza, stanowiącego wyraz wiary, nadziei i miłości.

3. Zasada trynitarna. W pobożności ludowej należy jeszcze bardziej umacniać świadomość obecności Trójcy Najświętszej⁴⁴. Konieczne jest pouczenie o ukierunkowaniu każdej modlitwy chrześcijańskiej do Ojca za pośrednictwem Jezusa Chrystusa w mocy Ducha Świętego. W ten sposób pobożność ludowa będzie stanowiła prawdziwy dialog między Bogiem i człowiekiem przez Chrystusa w Duchu Świętym.

4. Zasada chrystologiczna. W sakramencie chrztu wszyscy zostali powołani do miary człowieka doskonałego, według pełni Chrystusa⁴⁵. On jest doskonałym wzorem synowskiej pobożności i ustawicznej rozmowy z Ojcem. On też oświeca,

⁴⁰ *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 195–196.

⁴¹ DPLiL, nr 11.

⁴² Tamże, nr 85–86.

⁴³ Tamże, nr 12, 66.

⁴⁴ Tamże, nr 79–80.

⁴⁵ Tamże, nr 77, 80.

podtrzymuje i prowadzi człowieka do Boga. Pobożność ludowa nie powinna jednak zatrzymywać się tylko na poszczególnych etapach z życia Syna Bożego, ale na misterium Jego męki, śmierci i zmartwychwstania, w którym daje nam świadome uczestnictwo w Eucharystii.

5. Zasada pneumatologiczna. Pobożność ludowa nie może zapominać, że w misterium Boga jest obecna osoba i działanie Ducha Świętego⁴⁶. Dotychczasową „nieobecność” Tego Ducha w tekstach i formach pobożności ludowej należy uzupełnić przez pogłębioną ewangelizację.

6. Zasada eklezjologiczna. Pobożność ludowa, jako jeden ze sposobów realizowania kapłaństwa Chrystusa, jest czynnością kultyczną. Poprzez tę czynność Kościół wielbi Boga i niesie uświęcenie ludziom⁴⁷, czyli aktualizuje w znakach zbawcze dzieło Chrystusa. Konieczne jest więc podporządkowanie różnych form pobożności ludowej całokształtowi kultu Kościoła.

7. Zasada biblijna. Słowo Boże jest uprzywilejowanym i niezastąpionym instrumentem działania Ducha Świętego w życiu kultycznym Kościoła⁴⁸. W Piśmie Świętym pobożność ludowa winna również znajdować niewyczerpane źródło natchnień, najlepszy wzór modlitwy i właściwe tematy do rozważań. Kontakt z Pismem Świętym stanowi kryterium właściwego kontrolowania dwuznacznych nieraz form kultycznych. Pobożność ludowa winna więc przyjąć za normę obecność odpowiednio dobranych tekstów biblijnych. Wzorem mogą być celebracje liturgiczne.

8. Zasada ekumeniczna. Pobożność ludowa, jako czynność kultyczna Kościoła, winna odznaczać się dążeniem do przywrócenia jedności Kościoła⁴⁹. Winna ona tak dobierać zewnętrzne wyrazy kultu, by nie szkodzić ekumenizmowi. Jest bowiem wolą Kościoła katolickiego, by w kulcie starannie unikać przesady, która innych braci mogłaby wprowadzić w błąd, co do prawdziwej jego nauki⁵⁰.

9. Zasada antropologiczna. Pobożność ludowa winna zwracać uwagę na zdobycze zdrowej antropologii i respektować kulturę i odczucia narodów⁵¹. Cechą charakterystyczną tej pobożności jest właśnie bogactwo wyrazu jej praktyk: gesty, postawy ciała, znaki, symbole, procesje. Zachowanie tych przejawów pobożności winno być powiązane nie tylko z zewnętrzną formą ale z postawą moralną i życiem chrześcijańskim.

10. Zasada eschatologiczna. Podobnie jak cały kult chrześcijański przepełniony jest oczekiwaniem na powtórne przyjście Chrystusa, nie powinno również zabraknąć tego wymiaru w pobożności ludowej. Powtórne przyjście Chrystusa nadaje ostateczny blask ludzkiemu istnieniu i wieńczy rozpoczęte dzieło zbawienia.

⁴⁶ Tamże, nr 78–80.

⁴⁷ Tamże, nr 81–84.

⁴⁸ Tamże, nr 87–89.

⁴⁹ Tamże, nr 76.

⁵⁰ MC, 32.

⁵¹ Tamże, nr 75, 91–92.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując główne linie teologiczne *Dyrektorium* o pobożności ludowej i liturgii, należy stwierdzić, że Stolica Apostolska wskazuje w nim kryteria teologiczne i duszpasterskie odnowy form pobożności ludowej. Uwzględniając zdobycze historii, podaje, jak należy akcentować w nich inspirację liturgiczną, biblijną i eklezjalną; jakich dobierać wyrazów, by nie szkodzić ekumenizmowi; jak zwracać uwagę na zdobycze zdrowej antropologii i duchowości. Realizacja tych wskazań winna stanowić zadanie do wykonania zarówno w refleksji naukowej, jak i codziennej praktyce duszpasterskiej.

Nota o Autorze: o. dr STANISŁAW MADEJA CSsR – absolwent Papieskiego Instytutu Liturgicznego św. Anzelma w Rzymie, wykładowca liturgiki WSD Redemptorystów w Tuchowie oraz mistrz nowicjatu Redemptorystów w Siedliskach Tuchowskich.

Słowa kluczowe: pobożność ludowa, liturgia.